

Determinante motivacije vojnika u obuci i vaspitanju

Pukovnik mr DRAGOLJUB DAMNJANOVIĆ

Na osnovu sintetizovanih podataka koji su dobijeni istraživanjem može se zaključiti da je *ideološki faktor* osnovni faktor motivacije, odnosno da osnovne društvene vrednosti koje se izgrađuju u vaspitno-obrazovnom procesu, porodici, putem sredstava masovnih komunikacija, u društveno-ekonomskim okolnostima i užoj društvenoj sredini imaju odlučujuću ulogu i u motivaciji u obuci i vaspitanju. Drugi faktor po značaju za motivaciju je *stepen razvijenosti stavova vojnika prema značaju i ulozi obuke i vaspitanja* i preferencije pojedinih predmeta planova i programa obuke i vaspitanja. Treći faktor motivacije vojnika u obuci i vaspitanju je *radna motivacija* kao njihov opšti odnos prema radu uopšte. Četvrti faktor je *stručna i metodička osposobljenost starešina i poželjne osobine starešina značajne za motivaciju*. Posebno je značajno da dominantno mesto imaju one osobine koje se odnose na opšte ljudske kvalitete, univerzalne osobine koje treba da imaju vojni rukovodioci koji snagom svoje ličnosti utiču i pokreću vojnike. Rezultati, takođe, pokazuju da kvalitet organizacije i izvođenja obuke i vaspitanja, stručna i metodička osposobljenost starešina imaju izuzetan uticaj na motivaciju, posebno vojnika koji su manje motivisani.

ZNAČAJ MOTIVACIJE

Priroda motivacija, s obzirom na njen značaj, nije dovoljno izučena, a njen značaj je neizmeran. Poseban položaj vojnika u vojnoj organizaciji uslovljava i specifičan prilaz motivaciji vojnika. Klasična didaktika i metodike pojedinih nastavnih predmeta u obuci i vaspitanju nedovoljno su koristile saznanja vojne psihologije i psihologije motivacije, a metodičke modalitete izvodile su iz normativno-tehničkih uputstava.

Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju ima sve veći značaj. U praksi postoje dve suprotne tendencije koje bitno utiču na potrebu proučavanja, pobuđivanja, razvijanja i održavanja motivacije kako bi se maksimalno iskoristili potencijali svakog vojnika. S jedne strane, postoji tendencija skraćivanja

vojnog roka, a s druge, potreba vrhunskog moralno-političkog, stručnog i fizičkog osposobljavanja vojnika. Zato se vrednost jedne jedinice i armije u celini ceni po tome koliko svojom organizacijom obuke i vaspitanja, života i rada i rukovođenjem i komandovanjem omogućuje maksimalni razvoj i ispoljavanje svakog vojnika. Pored toga, svi motivi nemaju istu društveno-idejnu i vaspitnu vrednost. Rezultati obuke i vaspitanja nisu isti ako se motivacija vojnika »razvija« putem pritiska, pretnji, kazni, drila, pa čak i putem nagrada, pohvala, odlikovanja i sl. i ako se razvija njegovim prihvatanjem i usvajanjem ciljeva obuke i vaspitanja kao svoje unutrašnje potrebe, kao svesne težnje za saznavanjem i osposobljavanjem za svoju ulogu u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. U tome je društveni i lični (individualni) značaj motivacije. U procesu obuke i vaspitanja treba ostvariti da vojnik sa »hiljadu niti« bude povezan sa životom jedinice, a preko nje i sa životom Armije, tako da sve što se zbiva u njoj doživljavaju i lično. Bez takvog vaspitanja vojnik će brzo usvojiti filozofiju preživljavanja i brojanja dana, u njemu će dominirati duševna praznina i u jedinici će biti običan posmatrač. Iz ovoga proizilazi i pitanje kako i čime motivisati vojnike da rade bez kontrole, nagrade i kazne, kako da rade iz zadovoljstva i prihvatanja armijskih i društvenih normi kao svojih. Očito da je to vrlo složeno pitanje, jer motivacija nije nezavisna od drugih osobina ličnosti i vrednosti društvenog života. Zato je potrebno istražiti motivaciju i one varijable koje su povezane s motivacijom.

Kvalitet vojne organizacije, stručna i metodička osposobljenost starešina za izvođenje obuke i vaspitanja imaju izuzetan uticaj na motivaciju vojnika. No, bili bismo u zabludi ako bismo značaj proučavanja motivacije sveli samo na kvalitet obuke i vaspitanja i na starešinu. Motivaciju vojnika moramo posmatrati kao rezultantu njihovog socijalnog statusa, osobina ličnosti i pozicije u procesu obuke i vaspitanja. Zbog toga razvijanje motivacije zavisi i od faktora izvan jedinice: porodice, škole, društvenih odnosa, sposobnosti i drugih osobina.

Značaj motivacije je i u tome što se spoznajom njenih osnovnih faktora i njihovim korištenjem podiže optimistički odnos prema potrebama i mogućnostima vojnika, što se njome razvija i podiže nivo aspiracije, slede motivacioni uzori. Pored toga, ona se nalazi među najvažnijim kategorijama cilja i za-

dataka obuke i vaspitanja, što znači da je polazna osnova ukupnog uspeha. Istraživanjem motivacije vojnika treba da se sagleda od čega treba poći, šta treba činiti da se ona počne razvijati kao pobuda, koja ga usmerava i integriše u čitav život i da njen nivo odgovara društvenim, armijskim i ličnim potrebama vojnika. Poseban značaj motivacije je njen didaktično-metodički aspekt — odnosno da je poznaje svaki starešina i da je razvija kod svakog vojnika.

Kad god želimo da saznamo zašto određena ličnost nešto radi, preduzima neku aktivnost, uvek su u pitanju motivi. Kad se upitamo zašto čovek stupa u akciju, mi postavljamo pitanje motivacije. Pored toga, smer aktivnosti i istrajnost u akciji aspekti su motivacije, jer je za razumevanje ponašanja ličnosti veoma važno šta radi i sa kakvim elanom i upornošću radi. »Problem motivacije je jedan od najvažnijih u psihologiji, jer njegova analiza treba da odgovori na fundamentalno pitanje: zašto ljudi u određenoj situaciji djeluju i ponašaju se na ovakav a ne na drugačiji način, koji su pokretači njihova ponašanja i njihovih akcija itd.«¹

Zaključak je, dakle, da je važnost motivacije u psihologiji ličnosti nepobitna činjenica, ali istovremeno i veoma složena za istraživanje. To najbolje ilustruje mišljenje vodećeg nemačkog pedagoga — istraživača motivacije, H. Heckausna, koji kaže da danas svako shvata motivaciju kao neizmerno značajnu, ali jedva da ko pobliže zna kako da je »zgrabi«, šta treba sa njom konkretno da počne.

U literaturi se navode brojni razlozi povećanog interesovanja za motivaciju. To su: porast političke uloge ljudi, porast nivoa obrazovanja i važnosti samoobrazovanja, porast i složenost ljudskih potreba, interesa i produktivnosti rada, drugim rečima, porast značaja ljudskog faktora u savremenom životu.

Jačina motiva i uspešnost učenja su upravo proporcionalne veličine. Prema tome, s pravom se može utvrditi da bez motivacije nema učenja. Proces motivacije je neprekidan, on se odvija kao karika u beskrajnom lancu motiva, koji čoveka čine aktivnim bićem. Značaj ovakvog mišljenja je što ukazuje da mogućnosti motivacije nemaju granica, što je za starešine veoma važno saznanje, jer nudi stalni optimizam i neograničene mogućnosti u vaspitanju i obrazovanju. Međutim, kod učenika i vojnika, ona ipak ima neke specifičnosti. Na primer,

¹ Mladen Zvonarević, *Socijalna psihologija*, »Školska knjiga«, Zagreb, 1976, str. 222.

Ničković piše: »Motivacija se ispoljava u stavu pripremljenosti ili gotovosti učenika za konkretnu aktivnost za rešenje nekog problema«.² Slično mišljenje ima i Samolovčev, jer smatra da za decu i omladinu učenje, odnosno obrazovanje predstavljaju »falt accomli« i prinudno stanje protiv koga ne mogu ni efikasno ni uspešno delovati, što je uslovljeno već i njihovom *nesamostalnošću kao socijalnim statusom*. To je neizbežna situacija na koju mladi, ukoliko je iskreno ne prihvataju, mogu da odgovore samo rezignacijom. Međutim, rezigniranje ih ne oslobađa od učenja kao društvene obaveze i kao neminovnosti života. Sve to uslovljava da i motiv za učenje ima kod mladih nešto drugačije značenje: on *označava stav i odnos prema učenju* a ne činjenicu da su se odlučili na učenje. Ova mišljenja su veoma važna za sagledavanje značaja motivacije u obrazovanju mladih, jer nivo motivacije još uvek nije na onom stepenu razvijenosti koji bez primene sredstava i oblika spoljnog motivisanja koje treba da doprinese razvijanju motivacije — može obezbediti potpuni uspeh.

Važnost proučavanja motiva nije samo u tome da se mogu razumeti odlučnost i napor čoveka da uspe u obrazovanju već i u tome da organizator, programer, rukovodilac, nastavnik i komandir mogu planirati, programirati, usmeravati razne aktivnosti kako bi razvijali motive. U protivnom, motivacija može da oslabi. Motivisanost je dakle, ključ za razumevanje ličnosti ili kako to psiholozi kažu, to je »točak zamajac i nosilac ritma svake aktivnosti i efikasnosti. Sve tehnike i tehnologije su bez nje mrtve, s njom i samokres dobija u značaju«.³

OSNOVNA TEORIJSKA POLAZIŠTA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje motivacije vojnika u obuci i vaspitanju ima interdisciplinarni karakter, što u velikoj meri omogućava da se ona celovitije prouči sa filozofskog, sociološkog, psihološkog, didaktičko-metodičkog i vojnog stanovišta. Priroda čoveka proučava se u filozofiji koja obuhvata osnovne čovekove težnje i ciljeve, osnovne pokretače ljudske aktivnosti i ulogu

² Dr Tihomir Prodanović, dr Radislav Ničković, *Didaktika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1974, str. 143.

³ Lazar Vidaković, »Narodna armija«, od 5. juna 1986. godine, strana 7.

subjekata u tome, problem određenja čovekove suštine i uticaje tih temeljnih odrednica na čovekovu motivaciju. Sociološki aspekt istraživanja motivacije obuhvata obuku i vaspitanje vojnika u vojnoj organizaciji (u armijskim uslovima života i rada) i uticaje socioekonomskih i vrednosnih varijabli na stepen motivisanosti. Psihologija motivacije je uže područje kome pripadaju determinante motivacije vojnika u obuci i vaspitanju. Postojanje većeg broja teorija motivacije uslovljeno je različitim filozofskim, ideološkim i epistemološko-metodološkim polazištima autora.

Teorije motivacije — nagonska, kognitivne teorije, teorija optimalne stimulacije, socijalna teorija motivacije i dijalektičko-materijalistička teorija potreba — samo su jedan od pokušaja da se one na sistematski način izlože i omogući lakše snalaženje u njihovom nastanku, razvoju, dodirivanju, spajanju i sl. Međutim, nijedna od navedenih teorija nije toliko konzistentna, a istovremeno i sveobuhvatna da omogućuje potpuno objašnjenje geneze, funkcije i procesa motivacije. Došli smo do zaključka da za sada još uvek ne postoji mogućnost zasnivanja potpuno jedinstvene teorije motivacije ili kako je to ironično rekao Marfi, ne postoji nikakva opasnost da bilo ko u ovom veku potpuno opiše ili shvati ljudsku ličnost. Međutim, to ne sme biti razlog da čoveka zbog toga ne treba istraživati. Naprotiv, to je izazov da ljudi istražuju i sebe i druge.

Marksističko-dijalektička teorija potreba proučava osnovne potrebe: potrebu za slobodnim, stvaralačkim radom kao izvorom sveg čovekovog bogatstva, zadovoljstva, strasti, samoodređenja; potrebu za društvenim životom, u kome čovek sebe podružtvljava u meri u kojoj je i društvo slobodno; potrebu za samoostvarivanjem, samorealizacijom, samodelatnošću, ali ne kao u teorijama građanskih teoretičara u kojima oni pojedinca posmatraju izolovano, već u marksističkoj teoriji u kojoj se čovek može socijalizovati samo u društvu.

Iz ovog prikaza čovekovih potreba vidi se da one proizlaze iz socijalne, stvaralačke, relacione, emocionalne, slobodne i radne prirode čovekovog bića. Marksistička teorija potreba prevazilazi uske modele teorija nedostatka (deficita) u kojima se uspostavljanje ravnoteže objašnjava putem usko psiholoških i fizioloških mehanizama gotovo izvan aktivnosti ličnosti kao celine. Marksistička teorija motivacije razmatra čoveka celovi-

to i ličnost stavlja u aktivan, stvaralački i društveni odnos. Zbog toga i motivaciju vojnika moramo da razmatramo u kontekstu socijalnog miljea u kome žive i rade vojnici, koji je za njih veoma specifičan. Upravo ta specifika čini motivaciju vojnika takođe specifičnom u odnosu na druge kategorije vojnih lica. U prirodnim uslovima »čovjek u kome egzistira njegovo vlastito ostvarenje kao unutrašnja nužnost, kao potreba« postaje bogat čovek i oseća stvarni smisao života. Upravo, navedeni teorijski stavovi predstavljaju osnovu iz koje proizlazi metodologija motivacije.

Didaktičko-metodičko stanovište istraživanja motivacije proizilazi iz mesta (predmeta, oblasti) u kome se ona odvija. Obuka i vaspitanje su najvažnija delatnost pripreme vojnika za oružanu borbu. Ona je, dakle, društveno uslovljena, razvojna, celishodna, planski i programski zasnovana i didaktičko-metodički osmišljena delatnost. Teorijska polazišta razvijanja motivacije u obuci i vaspitanju proizilaze iz: shvatanja smisla obuke i vaspitanja (cilja, zadataka i gradiva); uvažavanja nastavnih principa kojima se regulišu, usmeravaju, integrišu i normiraju odnosi svih faktora organizacije izvođenja i vrednovanja obuke i vaspitanja; primene adekvatnih metoda i sredstava, stimulativnih mera i sl.

Vojnoorganizacijski aspekt, verovatno, najsnažnije utiče na motivaciju vojnika. Vojnik u vojnoj organizaciji ima specifičan položaj. On vojnu delatnost obavlja zato što je to njegova dužnost, a ne zanimanje i materijalni interes. Njegov položaj se, takođe, razlikuje u odnosu na položaj učenika. Jedinica, za razliku od razreda, nije formirana samo zbog učenja, već i zbog određene spremnosti za odbranu zemlje. Starešina u odnosu na vojnika nije samo nastavnik već i pretpostavljeni, vojni stručnjak, a u ratu ima pravo i dužnost da najefikasnije upotrebi jedinicu u borbi i na taj način odlučuje o životu vojnika i svih onih koje ta jedinica štiti. Vojna jedinica je strogo formacijski određena i u njoj su vojnici višestruko povezani: taktički, tehnološki, moralno-politički i emocionalno. Na osnovu tih veza formira se vojni kolektiv, izgrađuju borbena gotovost i moralno-političko stanje. Obuka i vaspitanje se izvode na osnovu principa približavanja ratnim uslovima. To je, možda, i najveći problem motivacije — uživanje u situaciju. Verovatno, ni u jednoj drugoj delatnosti, izuzev vojne, nisu tolike razlike između pripreme za izvršavanje i izvršavanje.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je bio da se na sistematski i naučnome-todološki način utvrdi (otkrije) stepen motivisanosti vojnika u obuci i vaspitanju (osnovnoj delatnosti vojske u miru). Ova-ko interdisciplinarnan cilj sadrži: hijerarhiju motiva, strukturu motivacije, stavove prema obuci i vaspitanju, aktivnost voj-nika, preferenciju metodičkih faktora osnovnih nastavnih po-dručja, smetnje (prepreke, poteškoće) i osobine starešina koje pokreću vojnike na još veću aktivnost, a zatim spoznaju nji-hovih međusobnih povezanosti i uslovljenosti stavovima pre-ma osnovnim društvenim vrednostima, motivacijom za bitne odrednice ljudskog rada i socijalnim obeležjima vojnika.

Ovako postavljen cilj istraživanja ima interdisciplinarni karakter: psihološki — motivisanost, preferencije, stavovi; sociološki — uticaj društvenog statusa; didaktičko-metodološ-ki — razvijanje motivacije, aktivnosti i osobine starešina zna-čajne za podsticanje vojnika.

Na osnovu teorijskih saznanja, rezultata ranijih empirij-skih istraživanja i prakse, mogu se uslovno, istraživačke vari-jable podeliti na:

a) nezavisne (predikativne): stavovi prema društvenim vrednostima, radna motivacija, društveni status (školska spre-ma i uspeh u njoj, socijalno poreklo, zanimanje, životni stan-dard porodice vojnika);

b) zavisne (kriterijske): stavovi prema obuci i vaspitanju, hijerarhija motiva i slojevitost motivacije, preferencija meto-dičkih faktora nastavnih predmeta, aktivnost vojnika u obuci i vaspitanju, smetnje (prepreke, poteškoće) i uspeh vojnika u obuci i vaspitanju.

Stavovi prema osnovnim društvenim vrednostima imaju fundamentalnu ulogu i bitno utiču na sve, iz njih izvedene karakteristike, posebno na stavove prema obuci i vaspitanju, na motivaciju u obuci i vaspitanju (motivacija je stavovska dimenzija) i na druge varijable u ovom istraživanju. Ideološ-ka svest se izgrađuje u vaspitno-obrazovnim ustanovama, u porodici, putem sredstava masovnog medija i u najvećoj meri u stvarnom društveno-političkom životu zemlje. Takvu fun-kciju imaju i stavovi prema obuci i vaspitanju u odnosu na sve zavisne varijable.

Motivacija za rad kao jedna od osnovnih karakteristika ličnosti, utiče na druge, posebne, osobine, pa samim tim i na motivaciju vojnika u obuci i vaspitanju i na sve druge posredne varijable motivacije.

Društveno biće omladine i vojnika uslovljeno je njihovim društvenim položajem. Oni se, dakle, u obuci i vaspitanju ponašaju u skladu sa onim što jesu prema školskoj spremi, zanimanju, i socijalnom poreklu, životnom standardu i sl.

S obzirom na to da su samodelatnost i samoostvarenje (samopotvrđivanje) centralni pojmovi unutrašnje motivacije (kao osećanje prijetnosti, zadovoljstva, ponosa i radosti koje se ostvaruje ličnom aktivnošću i snagom), ona je razvijenija od spoljne motivacije.

Moguće je pretpostaviti i teorijski dokazati da su zavisne (kriterijske) varijable u dosta visokom korelativnom odnosu tako da čine jednu konzistentnu celinu.

Metodička valjanost (adekvatnost) obuke i vaspitanja i osobine starešina u velikoj meri, a možda i presudno, utiču na razvijanje motivacije vojnika. Aktivnost vojnika u obuci i vaspitanju uslovljena je metodičkom valjanošću i stepenom postojanja određenih smetnji u obuci.

Za merenje motivacije i stavova korišćene su brojne tehnike i instrumenti: anketni list za identifikaciju osnovnih sociopedagoških obeležja vojnika, skala stavova vojnika prema osnovnim društvenim vrednostima, test radne motivacije vojnika, inventar (lista) osnovnih motiva u obuci i vaspitanju, skala stavova vojnika prema obuci i vaspitanju, test motivacije vojnika u obuci i vaspitanju, skala preferencije metodičke valjanosti (adekvatnosti) obuke i vaspitanja, inventar aktivnosti i navika vojnika u obuci i vaspitanju, skala smetnji, teškoća i prepreka, lista osobina starešina koje motivišu vojnike.

Ispitivanje je sprovedeno na uzorku od 3.000 vojnika u 30 garnizona.

Statistička obrada dobijenih podataka obavljena je statističkim postupcima različitog nivoa.

Za ispitivanje normalnosti svih distribucija i diskriminativnosti testova korišćen je Kolmogorov-Smirnov test (K-S test). Za ispitivanje kvalitativnih varijabli korišćen je hi-kvadrat (h^2). Rezultati deskriptivne statistike poslužili su za opis i analizu dobijenih rezultata, analizu stavki u testovima (ajtem-analizu) i za prikaz osnovnih statističkih parametara.

S obzirom na složenost varijabli koje smo istraživali i na njihovu višestruku povezanost koristili smo Pirsonov koeficijent korelacije. U okviru svakog instrumenta prikazana je matrica korelacije, zatim matrica korelacije nezavisnih, matrica korelacije zavisnih i matrica nezavisnih i zavisnih varijabli. Međutim, ovako veliki broj koeficijenata korelacije, pogotovo u okviru svakog testa, ne doprinosi mnogo jasnijem i dubljem sagledavanju zakonitosti i strukture motivacije vojnika u obuci i vaspitanju. Zbog toga je bilo potrebno koristiti racionalnije matematičko-statističke metode, kao što su faktorska analiza i druge analize koje se na osnovu njenih podataka mogu upotrebiti. Na osnovu primene faktorske analize otkrivamo ne samo međusobnu povezanost varijabli već i utvrđujemo osnovne (generalne) varijable koje u najvećem stepenu objašnjavaju međusobnu povezanost, a takvih varijabli (faktora) ima uvek manje u odnosu na manifestne varijable, što je i cilj svakog istraživanja.

U ovom istraživanju rezultati faktorske analize u punoj meri su iskorišćeni u multivarijantnoj analizi, u čijoj suštini je korišćenje faktorskih (latentnih) varijabli, umesto manifestnih, kako je bilo do kompjuterske obrade podataka. Osnovna prednost faktora je u tome što je, kao što je već rečeno, uvek manji broj faktorskih nego broj manifestnih varijabli.

Kanonička korelacija je oblik multivarijantne analize i njome je Hotelling rešavao problem »najproduktivnijeg kriterija«. U njoj su, takođe, iskorišćeni faktori svakog testa, umesto tvrdnji, stavki (manifestnih varijabli). Suština kanoničke korelacije je u povezivanju odjednom više varijabli — prediktora (nezavisnih) i više varijabli kriterija (zavisnih), pri čemu je cilj stvaranje takvih parova novih varijabli koje će međusobno biti u maksimalnim korelacijama. Te karakteristike kanoničke korelacije odgovaraju prirodi dobijenih faktora, pa je zbog toga ona i korišćena u ovom istraživanju.

Diskriminativna analiza je primenjena za otkrivanje maksimalne razlike između grupa u okviru zanimanja i socijalnog porekla, kao i za otkrivanje zavisnih varijabli koje imaju najjaču diskriminativnu moć.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Najvredniji nalaz u ovom istraživanju je visok intenzitet pozitivnih stavova vojnika prema osnovnim društvenim vred-

nostima. Faktorskom analizom izdvojeni su: (1) stavovi prema spoljnoj politici i odbrani zemlje (95 odsto od maksimuma skale); (2) stavovi prema samoupravljanju (91 odsto); (3) stavovi prema SKJ i radničkoj klasi (86 odsto), i (4) stavovi prema marksizmu (85 odsto).

Sa stanovišta obuke i vaspitanja, socijalizacije i daljeg izgrađivanja idejne i političke svesti, posebno su važni podaci koji ukazuju na visoku povezanost *stavova prema društvenim vrednostima*, posebno stavova prema SKJ i radničkoj klasi, sa najvećim brojem motivacionih varijabli. Na osnovu visokih korelacija može se zaključiti da društvene vrednosti (fundamentalni stavovi) bitno određuju i predviđaju stavove vojnika prema obuci i vaspitanju, lične i društvene motive i zadovoljstvo metodikama svih predmeta (političkog obrazovanja i vaspitanja, taktičke obuke, stručnog predmeta, naoružanja s nastavom gađanja) i znanjima starešina iz tih predmeta. *Što su stavovi prema društvenim vrednostima jači, to su razvijeniiji motivi, preferencije i uverenja vojnika.* Stavovi su, dakle, značajan motivacioni potencijal i zato je potrebno dalje izgrađivanje idejne i opštevrednosne orijentacije mladih ljudi, ne samo na osnovu izučavanja marksizma i socijalističkog samoupravljanja već i na osnovu daljeg razvoja društvenih odnosa, prevazilaženja društvene i ekonomske krize, uspešnije borbe protiv nacionalizma, separatizma i drugih antisamoupravnih ideologija.

Radna motivacija vojnika, takođe je visoko razvijena, ali nema tako snažan uticaj na druge motivacione varijable kao stavovi prema društvenim vrednostima. Nešto više je povezana sa stavovima prema važnosti taktičke i fizičke obuke, motivacijom vojnika u obuci i vaspitanju, poželjnim osobinama starešina značajnim za proces obuke i vaspitanja, za rad s ljudima i stručnom i metodičkom pripremljenošću starešina.

Faktorskom analizom stavova prema obuci i vaspitanju izdvojena su tri faktora: (1) *uloga i značaj obuke i vaspitanja*, čiji je intenzitet najjači (86 odsto od maksimalne skalne vrednosti); (2) *važnost taktičke i fizičke obuke*, i (3) *prilagođavanje obuke ratnim uslovima*. Rezultati korelacione analize pokazuju da je nivo obrazovanja u negativnoj korelaciji sa faktorima stavova vojnika prema obuci i vaspitanju. Ovaj nalaz se može objasniti većim zahtevima obrazovanijih vojnika, s jedne, i manjim stepenom prilagođavanja na uslove života u Armiji i obratno, s druge strane. Stavovi prema društvenim vrednos-

tima su dobri prediktori stavova prema ulozi obuke i vaspitanja, što ukazuje na značaj vrednosne orijentacije i idejne usmerenosti. Takođe, vredno je istaći da shvatanje uloge i značaja obuke i vaspitanja ima najveći broj visokih korelacija sa zadovoljstvom metodikama svih nastavnih predmeta, znanjima starešina i društvenim i ličnim motivima. Prema tome, *stavovi prema ulozi i značaju obuke i vaspitanja pojavljuju se kao ključna i integrišuća varijabla u sistemu motivacionih varijabli*. Ovaj zaključak ukazuje na njihov praktičan značaj, jer se bolji rezultati u razvijanju motivacije, aktivnosti i postizanju ukupnog uspeha mogu postići tek ako se shvati smisao i sagleda značaj obuke i vaspitanja.

Među motivima dominira motiv za odbranu slobode socijalističkog društva, zatim motiv za jačanje bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, motiv za očuvanje nesvrstane spoljne politike, motiv za jačanje odlučujuće uloge radničke klase u našem društvu i vodeće idejno-političke uloge SKJ, motiv za shvatanje koncepcije opštenarodne odbrane, motiv za jačanje svesne vojne discipline, drugarstva i dobrih međuljudskih odnosa, motiv za postizanje maksimalne borbene gotovosti jedinice, motiv za uspešnije obavljanje dužnosti u jedinici i dr.

Društveni motivi su znatno razvijeniji od ličnih motiva, verovatno zbog toga što obuka i vaspitanje i služenje vojnog roka predstavljaju društvenu obavezu koja natkriljuje potrebu i želju da se vojnik u njoj maksimalno ispolji, s jedne, a vojna organizacija i proces obuke i vaspitanja tako su konstituisani da omogućavaju postizanje najčešće prosečnih rezultata, s druge strane. Motivisanost vojnika u obuci i vaspitanju ima veće korelacije sa društvenim motivacionim varijablama nego što imaju njeni pojedini slojevi (cilj i gradivo, nastavnik i metodika, unutrašnja i spoljna motivacija). Cilj i gradivo su najjača komponenta motivacije zbog toga što proizlaze iz idejne i vrednosne orijentacije vojnika; kada se stvore određeni društveni i didaktičko-metodički uslovi, oni će postati unutrašnja pokretačka snaga. Starešina-nastavnik i metodika u funkciji razvijanja motivacije zaslužuju posebnu pažnju zato što negativno koreliraju s drugim motivacionim varijablama, što ukazuje na činjenicu da su starešine nedovoljno osposobljene za razvijanje svakodnevne motivacije vojnika. Podaci, takođe, ukazuju da unutrašnji motivacioni potencijali nisu dovoljno iskorišćeni, zato taj nedostatak treba

nadoknaditi boljom metodikom obuke i vaspitanja prilagođenom nastavnim potrebama i strukturi vojničkog sastava jedinice.

Didaktičko-metodička zasnovanost obuke i vaspitanja kao faktor motivacije vojnika u obuci i vaspitanju značajno je pitanje ovog istraživanja. Posebno ističemo cilj i sadržaj obuke i vaspitanja, nastavne principe, nastavne metode, ulogu komandira u razvijanju motivacije i vrednovanje rezultata u obuci i vaspitanju. Empirijski deo istraživanja obuhvatio je preferencije metodičkih faktora predmeta: političkog obrazovanja i vaspitanja, taktičke obuke, naoružanja s nastavom gađanja i stručnog predmeta VES-a, zatim aktivnost vojnika, smetnje i procenu poželjnih osobina starešina značajnih za razvijanje motivacije.

Vojnici su najviše zadovoljni određenim metodičkim faktorima naoružanja s nastavom gađanja, stručnog predmeta, taktičke obuke i, na kraju, političkog obrazovanja i vaspitanja. Smatramo da su preferencija i zadovoljstvo uzrokovani većim brojem međusobno povezanih metodičkih i drugih faktora (interesantnost gradiva, apstraktnost i konkretnost, odnos teorije i prakse, način izvođenja nastave, stepen ispoljavanja sposobnosti vojnika, stvaralaštva i sl.). Političko obrazovanje i vaspitanje može da se poboljša inovacijom sadržaja, temeljnim izmenama u načinu realizacije, maksimalnim angažovanjem vojnika, i svakako, većom stručnom osposobljenošću starešina. Korelaciona analiza faktora preferencije predmeta pokazuje visoku njihovu međusobnu povezanost. To znači da zadovoljstva metodikama predmeta i stručnim znanjima starešina imaju zajedničku osnovu i da je njihova realizacija slična, pri čemu taktička obuka ima najjaču povezanost s drugim predmetima, što ukazuje na njenu integrativnu funkciju u procesu obuke i vaspitanja. Najjači prediktori preferencije predmeta i zadovoljstvo metodikama i stručnim znanjima su stavovi prema osnovnim društvenim vrednostima, lični i društveni motivi, uloga i značaj obuke i vaspitanja i stručna i metodička osposobljenost starešina.

Aktivnost vojnika u obuci i vaspitanju je završna faza motivacionog ciklusa i sastavni deo drugih motivacionih varijabli. Svesna i stvaralačka aktivnost proizlazi iz znanja i mišljenja u izvođenju određene taktičke, tehničke, strojeve, fizičke i neke druge radnje. Faktorskom analizom izdvojeni su faktori čije su vrednosti neujednačene. Najveću vrednost u

aktivnosti ima shvatanje smisla uvežbavanja i uživljavanja (76,50 odsto od teorijske mogućnosti skale), zatim, pažnja (72,37 odsto), verbalna aktivnost (69,10 odsto), aktivnost u pisanoj formi (60,50 odsto) i aktivnost ometana ličnim brigama i drugim smetnjama (44,25 odsto). Na osnovu veličina korelacija može se zaključiti da faktori aktivnosti ne koreliraju tako visoko kao druge motivacione varijable.

U ispitivanju smetnji vojnika u obuci i vaspitanju pošli smo od teorijskog stava da se svaka motivisanost gasi ako se dugo i stereotipno koristi, odnosno ako se ne koriste nove metode, oblici rada, nova nastavna sredstva. Vojnici se pripremaju za oružanu borbu koja će se voditi u različitim uslovima. Upravo ta različitost, to bogatstvo mogućih borbenih postupaka iziskuje originalnost, stvaralaštvo, idejno, konceptijsko i doktrinirano osmišljavanje obuke i vaspitanja, kojima treba da budu potpuno strani šablonizam, formalizam i rutinerstvo. Takvim pristupom može se veliki broj smetnji znatno umanjiti. Najveći nedostaci u obuci i vaspitanju su: zapošljavanje vojnika samo da bi se nešto radilo, nedovoljna prethodna znanja vojnika, jednoličnost izvođenja obuke, nedovoljna primena stimulativnih mera, nedovoljna organizacija vannastavnog obrazovnog rada, fizička naprezanja i sl. Najveći broj smetnji izvire iz procesa obuke i vaspitanja; u njemu se, dakle, mogu i otkloniti.

Osobine starešina značajne za razvijanje motivacije vojnika u obuci i vaspitanju analizirane su više sa stanovišta funkcionalne (radne) dužnosti, a samo delimično sa stanovišta svestrano razvijene ličnosti. Pošlo se od teorijskog stava da starešina može da razvija one osobine vojnika koje i sam poseduje; on može da razvija motivaciju kod vojnika ako je i sam visoko motivisan. Analiza liste osobina pokazuje da dominantno mesto imaju one osobine koje se odnose na opšte ljudske kvalitete, univerzalne osobine koje treba da krase vojne rukovodioce, vaspitače, snažne ličnosti koje hoće da rade s ljudima, koje mogu da utiču na druge i koje poseduju kvalitete za uzor i primer (negovanje drugarskih odnosa i saradnje, negovanje poverenja u ljude, stvaranje prijatne atmosfere za rad, interesovanje za lične probleme vojnika, stručnost, interesovanje za obuku i vaspitanje, strogost, ali pravičnost u zahtevima).

U većem broju motivacionih varijabli postoje statistički značajne razlike kod vojnika, s obzirom na njihovo zanimanje

i socijalno poreklo. Kontrasne kategorije su učenici-studenti i vojnici iz porodica intelektualaca, s jedne, i vojnici — zemljoradničkog socijalnog porekla, s druge strane.

Vojnici učenici-studenti i vojnici iz porodica intelektualaca imaju veće vrednosti od vojnika zemljoradničkog socijalnog porekla u proceni onih motivacionih varijabli koje proizilaze iz znanja, stvaralaštva intelektualnih sposobnosti i obratno — imaju niže rezultate (oštrije kriterije) u proceni preferencije predmeta, stavova prema obuci, smetnji, aktivnosti i dr.

Razlike se mogu objasniti društvenim položajem slojeva kojima pripadaju porodice vojnika, a i sami vojnici (profesija, društvena moć, mesto u podeli materijalnog bogatstva). U porodici u užoj njenoj kulturnoj i ekonomskoj sredini stvaraju se društveni i psihološki uslovi u kojima se formira određena svest kod mladih. Način života, način vaspitanja u porodici, stepen ispoljavanja kulturnih potreba, kolektivni život, fizička naprežanja, radne navike i dr. bitno utiču na proces prilagođavanja i doživljavanja nove armijske sredine (životne situacije) i načina života u njoj.

KANONIČKA KORELACIJA FAKTORA MOTIVACIJE VOJNIKA U OBUCI I VASPITANJU VOJNIKA

Odnosi između socioekonomsko-pedagoško-vrednosnih varijabli i motivacionih varijabli određeni su na osnovu matrica interkorelacija i kroskorelacija istraživanih varijabli.

Inspekcijom matrice interkorelacija socioekonomsko-pedagoško-vrednosnih varijabli može se uočiti da su one vrlo različite, a neke nisu statistički značajne (životni standard) ili su niske (uspeh u školi, nivo obrazovanja). Najveće korelacije nalazimo među varijablama stavova prema *društvenim vrednostima*, pri čemu stavovi prema SKJ i radničkoj klasi imaju *dominantno mesto*. Radna motivacija je prema predikcijskoj snazi odmah iza stavova prema društvenim vrednostima. U celini, može se zaključiti da je struktura socio-ekonomskog i pedagoškog prostora mnogo slabija od vrednosno-motivacionog. Hipoteza da je *moguće pretpostaviti i teorijski dokazati da su nezavisne (predikativne) varijable u dosta visokom korelativnom odnosu* — potvrđena je na osnovu dobijenih rezultata samo u vrednosnim i ideološkim varijablama, dok so-

cioekonomske i pedagoške varijable pokazuju veoma niske međusobne korelate i korelate sa stavovima prema osnovnim društvenim vrednostima.

Interkorelacije motivacionih varijabli su, takođe, različite, ali ujednačenije od prethodnih. Najveće korelacije imaju preferencije predmeta i zadovoljstvo metodikama predmeta, zatim stavovi prema značaju obuke i vaspitanja i stručna i metodička pripremljenost starešina. Najniže korelacije su ostvarene u proceni poželjnih osobina starešina značajnih za razvijanje motivacije, težine gradiva, literature i jezika i stavova prema važnosti taktičke i fizičke obuke i stavova prema prilagođavanju obuke ratnim uslovima. Visine korelacija motivacionih varijabli (kriterijskih, zavisnih) potvrđuju hipotezu da su one međusobno povezane i da čine jedan udruženi sistem faktora motivacije vojnika u obuci i vaspitanju.

Može se zaključiti da su korelacije između motivacionih varijabli umerene i gotovo sve statistički značajne, što ukazuje na to da je uzorak varijabli za merenje motivacije dovoljno reprezentativan.

Kroskorelacije prethodno razmatrana dva skupa varijabli (zavisnih i nezavisnih, prediktor-varijabli i kriterijum-varijabli) veoma su heterogene. Heterogenost je najvećim delom uslovljena prirodom socioekonomskih varijabli, a verovatno, i manjim mernim karakteristikama instrumenta za merenje životnog standarda, aktivnosti i delimično još nekih varijabli. Najveće korelacije su između stavova prema društvenim vrednostima, posebno stavova prema SKJ i radničkoj klasi i najvećeg broja motivacionih varijabli. Iznenadjuće je da obrazovni nivo vojnika ima niske, a neke i negativne korelacije s motivacionim varijablama.

Prema rezultatima kanoničke korelacijske analize potrebna su tri para kanoničkih faktora kojima se može objasniti povezanost između 8 varijabli (statusnih i vrednosnih) i 24 motivacione varijable. Kanoničke korelacije su: .71, .60 i .34. Prve dve kanoničke korelacije su veoma visoke i one su, verovatno, rezultat reprezentativnosti ukrštenih varijabli i dobrih mernih karakteristika većeg broja mernih instrumenata.

Prvi kanonički faktor, izolovan iz skupa statusnih i vrednosnih varijabli, najbliži je ideološkom faktoru, jer s njime veoma visoko koreliraju stavovi prema SKJ i radničkoj klasi, marksizmu, a srednje — stavovi prema samoupravljanju

i spoljnoj politici i odbrani zemlje. Prema tome, prvi kanonički faktor je određen ideologijom i osnovnim vrednostima socijalističkog samoupravnog društva — dakle, vrednostima koje se izgrađuju u vaspitno-obrazovnom procesu, porodici, putem sredstava masovnog komuniciranja, a svakako i *u stvarnom društveno-ekonomskom* životu zemlje i uže sredine iz koje vojnik dolazi u jedinicu. Sve to ističemo zbog toga što se vrednosni sistem i ideologija pojavljuju kao generalni faktor u razvoju motivacije, te da su dalja nastojanja društva i subjektivnih snaga da se vrednosni i ideološki potencijali što više razvijaju, prava garancija uspeha i prosperiteta mladih a samim tim i društva u celini.

Prvi kanonički faktor, izolovan iz skupa motivacionih varijabli određen je stavovima vojnika prema ulozi i značaju obuke i vaspitanja, zadovoljstvom metodikom političkog obrazovanja i vaspitanja i preferencijom ovog predmeta, društvenim i ličnim motivima i zadovoljstvom metodikama svih istraživanih predmeta, znanjima starešina, preferencijama predmeta i aktivnošću vojnika u njima. Praktičan značaj ovog nalaza je dragocen, jer nam ukazuje na osnovne izvore visoke motivacije i uspeha u obuci i vaspitanju. Prema tome, visine koeficijenata korelacije sa prvim kanoničkim faktorima ukazuju na izvestan red, hijerarhiju i snagu tih motivacionih varijabli. Može se zaključiti da *motivacija u najvećoj meri zavisi od stepena razvijenosti stavova prema ulozi, vrednosti i značaju obuke i vaspitanja, koji su u tesnoj vezi s preferencijama predmeta, zadovoljstvom i načinima izvođenja predmeta i svojom aktivnošću*. Sve ove motivacione varijable se na ovaj ili onaj način prelamaju kroz prizmu organizacije obuke i vaspitanja i stručnu i metodičku osposobljenost starešina.

Visoka kanonička korelacija između prvog para kanoničkih faktora (.71) usloвила je najveći deo zajedničkog varijabiliteta (oko 50 odsto) i jedne i druge grupe varijabli. Bliže, konkretnije određenje motivacionih varijabli visoko zasićenih prvim kanoničkim faktorom možemo potražiti u simetričnom kanoničkom faktoru skupa statusnih i vrednosno-ideoloških varijabli, u kome stavovi prema društvenim vrednostima, posebno stavovi prema SKJ i radničkoj klasi, predstavljaju dominantnu varijablu. Ovi i ovakvi empirijski pokazatelji potvrđuju polaznu hipotezu ovog istraživanja koja glasi: stavovi prema osnovnim društvenim vrednostima (vrednosna orijentacija, filozofska, ideološka i politička komponenta socijalnih

stavova) bitno utiču na iz njih izvedene varijable, posebno na stavove prema obuci i vaspitanju, na motivaciju i na druge varijable u istraživanju.

Međutim, neke motivacione varijable nisu pod snažnim uticajem vrednosnog i ideološkog faktora. To su poželjne osobine starešina značajne za razvoj motivacije, težina gradiva, literature i jezika, verbalna aktivnost, stavovi prema taktičkoj i fizičkoj obuci.

Korelacija drugog para kanoničkih faktora iznosi .60. U prostoru statusnih i vrednosno-ideoloških varijabli drugi kanonički faktor određuju radna motivacija, nivo obrazovanja, uspeh u školi i stavovi prema samoupravljanju. Struktura ovog faktora je raznorodna, te se ne može jednoznačno definisati. Drugi kanonički faktor u prostoru motivacionih varijabli čine stavovi prema taktičkoj i fizičkoj obuci i poželjne osobine starešina značajne za razvoj motivacije. Ovi rezultati potvrđuju polaznu hipotezu koja glasi: radna motivacija kao jedna od osnovnih karakteristika ličnosti utiče na druge, posebne, osobine, samim tim i na motivaciju vojnika u obuci i vaspitanju i na sve druge posredne varijable motivacije, jer su s njom najjače povezani stavovi prema taktičkoj i fizičkoj obuci i poželjne osobine ličnosti starešine značajne za razvoj motivacije.

Drugi kanonički faktor je određen jednom negativnom projekcijom, što znači da ima negativnu predikciju prethodno navedenih motivacionih varijabli korespondentnog kanoničkog para. U korelacijskoj analizi ovaj nalaz nije otkriven.

Treći par kanoničkih faktora je još teže interpretirati, jer je u prostoru statusnih i vrednosno-ideoloških varijabli, strukturiran na preostalim varijabilitetima radne motivacije, i stavova prema spoljnoj politici i odbrani zemlje. U prostoru motivacionih varijabli treći kanonički faktor određen je interesovanjem i prethodnim znanjem vojnika, stručnom i metodičkom pripremljenošću starešina, motivacijom vojnika i fizičkim naprezanjem i zapošljavanjem vojnika samo da bi se nešto radilo. *Radna motivacija* u ovom kanoničkom paru povećava svoj uticaj na veći broj motivacionih varijabli, zahvata i motivisanost vojnika u obuci i vaspitanju, što u izvesnoj meri pojačava postavljenu hipotezu, u kojoj se prepostavlja da radna motivacija i motivacija vojnika u obuci i vaspitanju čine jedinstvo.

*

Razvijanje motivacije je okosnica, crvena nit i kamen temeljac istraživanja. Na osnovu analiziranih stavova prema društvenim vrednostima i stavova prema obuci i vaspitanju, radne motivacije i motivacije u obuci i vaspitanju, preferencije predmeta i zadovoljstva metodikama tih predmeta, aktivnosti vojnika, smetnji u obuci i vaspitanju i poželjnih osobina starešina, može se zaključiti da je *pokretanje, usmeravanje, održavanje, razvijanje i integrisanje motivacije višestruko determinisano*. Na osnovu rezultata istraživanja (kanoničke analize) može se zaključiti da presudnu ulogu u razvijanju motivacije imaju vrednosna orijentacija (ideološka i politička komponenta), posebno stavovi prema SKJ i radničkoj klasi, zatim, stavovi prema ulozi i značaju obuke i vaspitanja, zadovoljstvo metodikom političkog obrazovanja i vaspitanja i preferencija ovog predmeta, društveni i lični motivi, zadovoljstvo metodikama drugih predmeta i stručnim znanjima, preferencije drugih predmeta i aktivnost vojnika u njima. Prethodnom zaključku mogu se dodati još neke motivacione varijable iz drugog para kanoničkih faktora. To su: radna motivacija, nivo obrazovanja, uspeh u školi, poželjne osobine starešina značajne za razvoj motivacije.

Na osnovu uvida u vojnoandragošku i psihološku literaturu može se zaključiti da je malo radova posvećeno motivaciji vojnika u obuci i vaspitanju. Empirijskih istraživanja je bilo samo u okviru drugih projekata. Zato je potrebno smelije, smišljenije, radikalnije i svestranije istraživati motivaciju vojnika i na osnovu dobijenih rezultata izgrađivati novu metodiku vaspitnog i obrazovnog rada. Primenjene merne instrumente u ovom istraživanju na osnovu rezultata faktorske analize trebalo bi dalje usavršavati i primeniti u narednim istraživanjima u vidovima i rodovima oružanih snaga.

Literatura

Dragutin Franković, *Bitna obilježja socijalističke idejnosti i političnosti nastave*, Pedagoški književni zbor, drugo dopunjeno izdanje, Zagreb, 1977.

Ante Fulgozi, *Faktorska analiza*, »Školska knjiga« Zagreb, 1984.

Gilford, *Osnovi psihološke i pedagoške statistike*, »Savremena administracija«, Beograd 1968.

Grupa autora, *Društveni slojevi i društvena svest*, Centar za socio-loška istraživanja, Beograd, 1977.

Marks-Engels, *Rani radovi*, »Naprijed«, Zagreb, 1967.

Velimir Mužić, *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973.

Marko Palekčić, *Unutrašnja motivacija i školsko učenje*, »Svjetlost«, Sarajevo i Zavod za izdavanje udžbenika i nastavnih sredstava, Beograd, 1985.

Mladen Zvonarević, *Socijalna psihologija*, »Školska knjiga«, Zagreb, 1976.

SUMMARY

DETERMINANTS OF MOTIVATION OF SOLDIERS IN TRAINING AND EDUCATION

On the basis of synthetized data resulting from research can be concluded that the *ideological factor* is the basic factor of motivation, i.e. that the basic social values that are developed in the educational process, family, by means of mass media, in social-economic circumstances and in the narrower social environment play a decisive role also in motivation in the training and education processes. The second factor of significance for motivation is the *degree of development of attitudes of soldiers towards the significance and role of training and education*, and their preferences concerning individual subjects contained in plans and programmes of training and education. The third of main factors of motivation of soldiers in training and education is their *work motivation*, i.e. their general attitude towards work. The fourth factor is the *professional and methodological abilities of military leaders and their desirable characteristics of significance for motivation*. Of exceptional significance is the fact that the dominant place is held by those traits and characteristics that pertain to the general human qualities, i.e. the qualities which should be incorporated in military leaders in order that they can influence and move the soldiers by the very strength of their personality. Results also show that the quality of organization and conducting of training and education, and the professional and methodological abilities of military leaders are of exceptional significance for motivation, particularly of soldiers whose motivation is at a lower level.

RESUME

LES DETERMINANTES DE LA MOTIVATION DES SOLDATS DANS L'ENTRAINEMENT ET L'EDUCATION

Les données synthétisées obtenues par voie de la recherche ont permis de conclure que le *facteur idéologique* constitue le principal facteur de motivation, c'est-à-dire que les valeurs sociales fondamentales créées au cours du processus de formation et d'éducation, dans la famille, par le biais des mass média, dans les conditions socio-économiques, con-

sidérées comme un environnement social, jouent un rôle décisif aussi dans la motivation en matière d'entraînement et d'éducation. Le second facteur de motivation par ordre consiste en *degrés du développement de l'attitude des soldats quant à l'intérêt et le rôle de l'entraînement et de l'éducation* et en préférences qu'ils accordent à certaines disciplines des plans et des programmes d'entraînement et d'éducation. Le troisième facteur de motivation des soldats dans l'entraînement et l'éducation c'est la *motivation de travail* en tant qu'attitude générale à l'égard de travail. Le quatrième facteur porte sur les *capacités professionnelles et méthodiques des officiers et sur le fait que les officiers devraient posséder d'intérêt pour la motivation*. Une place particulièrement importante et dominante revient aux caractéristiques relatives aux qualités humaines générales, aux facultés universelles dont doivent témoigner les officiers qui influent sur les soldats en les motivant par le poids de leur propre personnalité. Les résultats obtenus démontrent aussi que la qualité de l'organisation et de l'exécution de l'entraînement et de l'éducation, la formation professionnelle et méthodique des officiers ont une grande influence sur motivation, notamment à l'intention des soldats moins motivés.

РЕЗЮМЕ

ДЕТЕРМИНАНТЫ МОТИВИРОВКИ СОЛДАТ В ОБУЧЕНИИ И ВОСПИТАНИИ

На основе синтетических данных, полученных в исследованиях, можно сделать вывод, что *идеологический фактор* является основным фактором мотивировки, то есть, что основные общественные ценности, вырабатываемые в воспитательно-образовательном процессе, семье, посредством средств массовой информации, в общественно-экономических обстоятельствах в более узкой общественной среде имеют решающую роль и в мотивировке в обучении и воспитании. Вторым фактором по значению для мотивировки является *степень развития позиции солдат по отношению к значению и роли обучения и воспитания* и предпочтения отдельных предметов, планов и программ обучения и воспитания. Третьим фактором мотивировки солдат в обучении и воспитании является *рабочая мотивировка*, как их общее отношение к работе вообще. Четвертым фактором является *специальная и методическая подготовленность офицеров и желательные качества офицеров, имеющие значение для мотивировки*. Особое значение имеет факт, что господствующее место занимают те качества, которые относятся к общечеловеческим качествам, универсальные качества, которыми должны обладать все руководители, которые силой своей личности влияют и побуждают солдат. Результаты также показывают, что качество организации и проведения обучения и воспитания, специальная и методическая подготовленность офицеров имеют исключительное влияние на мотивировку, в частности тех солдат, которые меньше мотивированы.